

Лекція 8. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України

План

1. Поняття Верховної Влади - парламенту України.
2. Склад і структура Верховної Влади України.
3. Функції та повноваження Верховної Влади України.
4. Основні форми роботи Верховної Влади України.
5. Законодавчий процес в Україні.
6. Статус народного депутата України
7. Уповноважений Верховної Влади України з прав людини.

Основні поняття та терміни:

Парламент, Парламент України, парламентаризм, Верховна Рада України, конституційно-правовий статус Верховної Ради України, склад Верховної Ради, голова Верховної Ради, структура Верховної Ради, функції Верховної Ради, законодавча ініціатива, повноваження Верховної Ради, комітети Верховної Ради, депутатські групи (фракції), більшість, парламентська більшість, опозиція, парламентська опозиція, пленарні засідання, тимчасові слідчі комісії, Рахункова палата.

1. Поняття Верховної Влади - парламенту України

Відповідно до ст. 75 Конституції України, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України. З прийняттям Конституції України 1996 р., Верховна Рада України за своїм статусом набула всіх основних рис парламенту України. Конституювання Верховної Ради України єдиним органом законодавчої влади втілює доктринальне положення: закони, які є актами, що після Конституції України мають найвищу юридичну силу, вправі приймати виключно Верховна Рада. З метою здійснення правового регулювання суспільних відносин на рівні закону, народ України обирає лише один постійний орган - парламент.

Як парламент, Верховна Рада України - це єдиний, загальнонаціональний, представницький, колегіальний, виборний, однопалатний, постійно діючий орган законодавчої влади України. Верховна Рада України є загальнонаціональним представницьким органом державної влади, оскільки вона наділена правом представляти весь Український народ - громадян України всіх національностей - і виступати від імені всього народу.

2. Склад і структура Верховної Влади України

Конституційний склад Верховної Ради України - 450 народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Народним депутатом України може бути громадянин України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років.

Не може бути обраним до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані.

Ефективність діяльності Верховної Ради залежить як від її складу, так і від її структури. Конституція України 1996 р. в цілому залишила загальну структуру Верховної Ради без змін у вигляді однопалатного парламенту, проте значно оновила окремі її інститути.

Структура Верховної Ради України складається з:

1. Голова Верховної Ради України.
2. Перший заступник Голови Верховної Ради України.
3. Заступник Голови Верховної Ради України.
4. Комітети Верховної Ради України.
5. Рада голів комітетів Верховної Ради України.
6. Лічильна комісія Верховної Ради України.
7. Тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України.
8. Тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України.
9. Спеціальна тимчасова слідча комісія Верховної Ради
10. Депутатські фракції у Верховній Раді України.
11. Погоджувальна рада депутатських фракцій.
12. Найстаріший за віком депутат у Верховній Раді України.

Голова Верховної Ради України - це керівна посадова особа парламенту, яка обирається з числа народних депутатів України шляхом таємного голосуванням через подання бюлетенів на строк повноважень Верховної Ради України.

Перший заступник і заступник Голови Верховної Ради України - це посадові особи Верховної Ради України, які обираються з числа народних депутатів України відкритим поіменним голосуванням більшістю народних депутатів України від конституційного складу парламенту, кандидатури яких вносяться в порядку, визначеному для внесення кандидатури на посаду Голови Верховної Ради України.

Комітети Верховної Ради України - це органи Верховної Ради України, які утворюються з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій. Рада голів комітетів Верховної Ради України утворюється з метою загальної координації та узгодження роботи комітетів парламенту.

Лічильна комісія Верховної Ради України згідно зі ст. 17 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» обирається для організації голосувань Верховної Ради України і визначення їх результатів.

Тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України - це тимчасові колегіальні органи парламенту України, що утворюються з числа народних депутатів України, які дали згоду на це, для підготовки і попереднього розгляду питань за дорученням Верховної Ради України, а також для доопрацювання проектів законів та інших актів парламенту.

Тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України - це тимчасові колегіальні органи парламенту України, що утворюються з числа народних депутатів України, які дали згоду на це, для проведення розслідувань з питань, що становлять суспільний інтерес.

Спеціальна тимчасова слідча комісія Верховної Ради України - це тимчасовий колегіальний орган парламенту України, який утворюється з числа народних депутатів України з урахуванням принципу пропорційного представництва депутатських фракцій, а також спеціального прокурора і трьох спеціальних слідчих для розслідування обставин щодо вчинення Президентом України державної зради або іншого злочину в межах процедури розгляду питання про усунення глави держави з поста в порядку імпічменту.

Депутатські фракції у Верховній Раді України - це об'єднання депутатів у парламенті на партійній основі.

Погоджувальна рада депутатських фракцій у Верховній Раді України - це консультативно-дорадчий орган парламенту, до складу якого входять Голова Верховної Ради України, його Перший заступник і заступник, голови депутатських фракцій і депутатських груп (з правом ухвального голосу) та голови комітетів (з правом дорадчого голосу) і який створюється для попередньої підготовки і розгляду організаційних питань роботи Верховної Ради України, зокрема підготовки розкладу пленарних засідань та тижневого порядку денного пленарних засідань парламенту.

Найстаріший за віком депутат у Верховній Раді України наділений згідно зі ст. 79 Конституції України відповідним обсягом повноважень, зокрема зачитує присягу перед відкриттям першої сесії новообраної Верховної Ради України, після чого депутати скріплюють цю присягу своїми підписами під її текстом.

Важливою ознакою Верховної Ради України є постійнодіючий характер. Основний Закон України (ч. 1 ст. 76) чітко визначив строк повноважень Верховної Ради України - п'ять років.

Український парламент є повноважним, тобто може розпочати свою діяльність, за умови дотримання таких основних вимог:

обрання не менше двох третин від його конституційного складу (ч. 2 ст. 82 Конституції України);

складення присяги народними депутатами України перед відкриттям першої сесії новообраної Верховної Ради України (ст. 79 Конституції України).

Повноваження Верховної Ради України припиняються у день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання (ч. 1 ст. 90 Конституції України). У разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану (ч. 4 ст. 83 Конституції України). Відтак конституційна норма про те, що строк повноважень Верховної Ради України становить п'ять років (ч. 5 ст. 76 Конституції України), має досить умовний характер.

Можливість дострокового припинення повноважень Верховної Ради України визначена ч. 2 ст. 90 Конституції України.

Дострокове припинення повноважень парламенту - виняткове право глави Української держави. Ініціатива розпуску Верховної Ради України належить Президентові України, будь-яка інша посадова особа чи державний орган не уповноважені вчиняти такі дії. Водночас розпуск парламенту - це право Президента України, а не обов'язок. Глава держави має право підписати відповідний Указ, суворо дотримуючись Конституції України, а не керуючись власними уподобаннями. Розпуск Верховної Ради України здійснюється на основі Указу Президента України про дострокове припинення повноважень парламенту з одночасним призначенням дати позачергових виборів до Верховної Ради України.

3. Функції та повноваження Верховної Влади України

Функції Верховної Ради України - це основні напрями та види діяльності даного органу державної влади, в яких має свій вираз сутність, зміст та соціальне призначення парламенту, як провідної структурно-організаційної складової частини механізму української держави, представницького органу всього народу України, що здійснюється відповідно до визначеної Конституцією і законами України його компетенції.

Функції Верховної Ради України - це основні напрями діяльності українського парламенту.

Множинність функцій парламенту не суперечить його природі як органу законодавчої влади. Вона зумовлена тим, що парламент, як і інші органи державної влади, у властивих йому формах бере участь у здійсненні ряду функцій держави, як об'єктних, зумовлених змістом діяльності держави (політичної, економічної, соціальної, культурної, екологічної), так і інших функцій, зокрема "технологічних", владних (законодавчої, установчої тощо).

Законодавча функція Верховної Ради України - це найважливіший напрямок її діяльності. У системі поділу влади парламент має прерогативу в галузі правотворчості. Верховна Рада України в рамках своєї компетенції приймає закони з питань, що потребують законодавчого регулювання, не втручаючись при цьому у сферу компетенції інших органів, які здійснюють нормотворчу підзаконну діяльність. Здійснюючи законодавчу функцію, Верховна Рада України за допомогою закону надає своєму рішенням вищої юридичної сили, пов'язуючи ним виконавчу і судову владу.

Установча функція Верховної Ради України пов'язана з її участю у формуванні інших органів державної влади і місцевого самоврядування та визначенні правових основ їхньої діяльності. Зокрема, Верховна Рада України призначає вибори Президента України та місцеві вибори, дає згоду на призначення Президентом України Прем'єр-міністра України тощо.

Контрольна функція Верховної Ради України полягає у здійсненні парламентського контролю, передусім за діяльністю Кабінету Міністрів України.

До повноважень Верховної Ради України належить:

- 1) внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції;
- 2) призначення всеукраїнського референдуму з питань, визначених статтею 73 Конституції;
- 3) прийняття законів;
- 4) затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього; контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання;
- 5) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики;
- 6) затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- 7) призначення виборів Президента України у строки, передбачені цією Конституцією;
- 8) заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України;
- 9) оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України;
- 10) усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпичменту), встановленому статтею 111 Конституції;
- 11) розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України;
- 12) надання згоди на призначення Президентом України Прем'єр-міністра України;
- 13) здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до цієї Конституції;
- 14) затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням;
- 15) призначення чи обрання на посади, звільнення з посад, надання згоди на призначення і звільнення з посад осіб у випадках, передбачених цією Конституцією;
- 16) призначення на посади та звільнення з посад Голови та інших членів Рахункової палати;

- 17) призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; заслуховування його щорічних доповідей про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні;
- 18) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України;
- 19) призначення та звільнення половини складу Ради Національного банку України;
- 20) призначення половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- 21) призначення на посаду та припинення повноважень членів Центральної виборчої комісії за поданням Президента України;
- 22) затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України;
- 23) схвалення рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України;
- 24) надання згоди на призначення на посади та звільнення з посад Президентом України Голови Антимонопольного комітету України, Голови Фонду державного майна України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України;
- 25) надання згоди на призначення Президентом України на посаду Генерального прокурора України; висловлення недовіри Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади;
- 26) призначення третини складу Конституційного Суду України;
- 27) обрання суддів безстроково;
- 28) дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції України або законів України; призначення позачергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 29) утворення і ліквідація районів, встановлення і зміна меж районів і міст, віднесення населених пунктів до категорії міст, найменування і перейменування населених пунктів і районів;
- 30) призначення чергових та позачергових виборів до органів місцевого самоврядування;
- 31) затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації;
- 32) надання у встановлений законом строк згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України;

33) здійснення парламентського контролю у межах, визначених цією Конституцією;

34) прийняття рішення про направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата України, групи народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, попередньо підтриману не менш як однією третиною від конституційного складу Верховної Ради України;

35) призначення на посаду та звільнення з посади керівника апарату Верховної Ради України; затвердження кошторису Верховної Ради України та структури її апарату;

36) затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації; визначення правових засад вилучення об'єктів права приватної власності.

Верховна Рада України здійснює інші повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання.

Верховна Рада України за пропозицією не менш як однієї третини народних депутатів України від її конституційного складу може розглянути питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та прийняти резолюцію недовіри Кабінетові Міністрів України більшістю від конституційного складу Верховної Ради України.

Верховна Рада України обирає зі свого складу Голову Верховної Ради України, Першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України та відкликає їх.

4. Основні форми роботи Верховної Влади України.

Стаття 9 Конституції України. Форми роботи Верховної Ради

1. Верховна Рада проводить свою роботу сесійно. Сесії є чергові та позачергові.

2. Відкриття сесії Верховної Ради оголошується головуючим на пленарному засіданні на початку її першого пленарного засідання, закриття - по завершенні останнього пленарного засідання.

3. Кожна сесія Верховної Ради починається і завершується виконанням у залі засідань Верховної Ради Державного Гімну України.

4. Сесії Верховної Ради складаються із засідань Верховної Ради, засідань комітетів, тимчасових слідчих комісій і тимчасових спеціальних комісій, що проводяться у період між пленарними засіданнями, роботи народних депутатів у депутатських фракціях (депутатських групах) та з виборцями. Комітет, тимчасова спеціальна комісія чи тимчасова слідча комісія можуть проводити свої засідання одночасно з пленарними засіданнями Верховної Ради лише за процедурним рішенням Верховної Ради.

5. Засідання Верховної Ради можуть бути пленарними, урочистими, а також можуть проводитися у формі парламентських слухань.

Верховна Рада України працює сесійно. Верховна Рада України збирається на першу сесію не пізніше ніж на тридцятий день після офіційного оголошення результатів виборів.

Позачергові сесії Верховної Ради України, із зазначенням порядку денного, скликаються Головою Верховної Ради України на вимогу не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України або на вимогу Президента України.

Повноваження Верховної Ради України, що обрана на позачергових виборах, проведених після дострокового припинення Президентом України повноважень Верховної Ради України попереднього скликання, не можуть бути припинені протягом одного року з дня її обрання.

5. Законодавчий процес в Україні.

Законодавчий процес - чітко врегульована Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України діяльність, яка полягає у творенні законів. Ця діяльність здійснюється в кілька послідовних етапів або стадій. Звичайно виділяють основні стадії законодавчого процесу:

1) підготування законопроекту (законодавчої пропозиції) та внесення його до Верховної Ради України - законодавча ініціатива;

2) попередній розгляд законопроекту в комітетах Верховної Ради України;

3) обговорення законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради України з його наступним прийняттям або відхиленням (повністю чи частково);

4) підписання (санкціонування) та оприлюднення закону¹. Крім основних, може виникнути потреба в додатковій стадії -

обговорення вмотивованих пропозицій Президента України в разі повернення ним прийнятого закону до Верховної Ради України (повторний розгляд).

Підготування законопроекту та внесення його до Верховної Ради України. Згідно з Регламентом Верховної Ради України розроблення проектів законів здійснюється за правом, визначеним законом, за дорученням Верховної Ради України, на замовлення на договірній основі, а також в ініціативному порядку. Верховна Рада України може доручити розроблення проекту закону (його структурної частини) комітету або тимчасовій спеціальній комісії Верховної Ради України, а також Кабінету Міністрів України.

Розроблення законопроекту про державний бюджет є обов'язком Кабінету Міністрів України, передбаченим Конституцією України (п. 6 ст. 116), і здійснюється ним за правом.

В ініціативному порядку законопроекти мають право розробляти громадяни і юридичні особи.

Законодавча ініціатива - офіційне внесення до Верховної Ради України уповноваженим суб'єктом законопроекту або законодавчої пропозиції. Законопроект та законодавча пропозиція - дві основні форми реалізації права законодавчої ініціативи. При цьому під законопроектом розуміється текст майбутнього закону з усіма його атрибутами (преамбулою, статтями, параграфами тощо), а під законодавчою пропозицією - ідея або концепція майбутнього закону. Регламент Верховної Ради передбачає можливість застосування ще й такої форми, як поправка.

Поправкою вважається пропозиція до іншої пропозиції, що доповнює, змінює чи виключає частину основної пропозиції.

Законопроекти та законодавчі пропозиції, які вносяться на ім'я Верховної Ради України, реєструються в Апараті Верховної Ради.

Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України мають особи та органи, визначені ст. 93 Конституції України. До них належать:

- Президент України;
- народні депутати України;
- Кабінет Міністрів України;

Цей перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи є вичерпним. Це означає, що будь-яка інша особа чи орган можуть в ініціативному порядку розробляти законопроекти або законодавчі пропозиції, але вносяться вони до Верховної Ради України лише визначеними Конституцією України суб'єктами права законодавчої ініціативи.

Наявність у суб'єкта права законодавчої ініціативи означає, що Верховна Рада України зобов'язана розглянути внесений ним законопроект або законодавчу пропозицію.

6. Статус народного депутата України.

Народний депутат України – обраний відповідно до Закону України від 17.11.2011р. «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України та уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, що дає можливість брати участь у законотворчій діяльності та здійсненні інших функцій Верховної Ради України.

Правовий статус народного депутата України встановлюється:

- Конституцією України (статті 78-81);
- Законом України від 17.11.1992 р. «Про статус народного депутата України» (в редакції Закону від 17.11.2016 р.);
- Законом України від 10.02.2010р. «Про Регламент Верховної Ради України» (в редакції Закону від 30.01.2016 р.);
- іншими актами.

У них закріплюються принципи статусу народного депутата України, строк його повноважень, права та обов'язки, гарантії депутатської діяльності.

Принципами статусу народного депутата України є:

- вільний депутатський мандат;
- здійснення повноважень народним депутатом на постійній основі;
- несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності;
- рівноправність депутатів;
- депутатська недоторканність і депутатський індемнітет.

Принцип вільного депутатського мандата прямо не закріплюється в Конституції України, але він впливає із загального принципу парламентаризму, який отримав визнання в ст. 75 Конституції України. Цей принцип має визначальне значення та обумовлює характер мандата народного депутата України.

Сутність цього принципу полягає в тому, що парламентарій є представником усього народу (нації), ніхто не може відкликати його або давати обов'язкові накази. Беручи участь у здійсненні функцій парламенту, він пов'язаний нормами Конституції, відповідальністю перед Богом і своєю совістю, яка повинна підказувати йому, яке рішення приймати щодо тих чи інших проблем, які обговорюються в парламенті.

До основних положень вільного депутатського мандата належать:

1) мандат є загальним (тобто хоча депутати і можуть обиратися по виборчих округах, вони представляють усю націю);

2) мандат - не імперативний, а факультативний (його здійснення вільне - від примусу, депутат не зобов'язаний робити щось конкретне, зокрема брати участь у парламентських засіданнях, не зобов'язаний враховувати думку своїх виборців);

3) мандат не підлягає відкликанню,

4) мандат за його здійснення не потребує схвалення дій мандатарія (презумпція відповідності волі депутатів волі народу не підлягає запереченню).

Принципи здійснення повноважень народним депутатом України на постійній основі та несумісності депутатського мандата закріплені в ст. 78 Конституції України та в ст. 3 Закону України «Про статус народного депутата України».

Так, народний депутат України здійснює свої повноваження на постійній основі, а принцип несумісності депутатського мандата означає, що народний депутат України не має права:

1) бути членом Кабінету Міністрів України, керівником центрального органу виконавчої влади;

2) мати інший представницький мандат чи одночасно бути на державній службі;

3) обіймати посаду міського, сільського, селищного голови;

4) мати будь-яку, крім депутатської, оплачувану роботу, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики у вільний від виконання обов'язків народного депутата час;

5) залучатись як експерт органами досудового слідства, прокуратури, суду, а також провадити адвокатську діяльність;

б) входити до складу керівництва, правління чи ради підприємства, установи, організації, що має на меті одержання прибутку.

Принцип депутатської рівноправності знаходить свій вияв у праві народних депутатів України обирати і бути обраними до органів Верховної Ради та на парламентські посади, у праві законодавчої ініціативи, брати участь у дебатах тощо.

Принцип депутатської недоторканності означає, що:

1. Народний депутат України не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований.

2. Обшук, затримання народного депутата чи огляд особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення народного депутата, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише в разі, коли Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо (ч. 3 ст. 80 Конституції України, ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України»).

Депутатський індемнітет розглядається у двох аспектах:

по-перше, як невідповідальність народного депутата України він не несе юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп (ч. 2 ст. 80 Конституції України);

по-друге, як винагорода народного депутата України за його парламентську діяльність.

Повноваження народного депутата України починаються після складення ним присяги на вірність Україні перед Верховною Радою України від моменту скріплення присяги особистим підписом під її текстом. При цьому народний депутат України не може брати участі в засіданнях Верховної Ради України та її органів, а також здійснювати інші депутатські повноваження до того часу, поки він не скріпить присягу особистим підписом під її текстом.

Відмова скласти й підписати присягу має наслідком утрату депутатського мандата.

Припиняються повноваження народного депутата України одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України, тобто від моменту відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання.

Повноваження народного депутата України можуть бути припинені й достроково:

- за рішенням Верховної Ради України;
- за рішенням Президента України;
- за рішенням суду.

Верховна Рада України приймає рішення про дострокове припинення повноважень народного депутата в разі:

- 1) складення повноважень за його особистою заявою;
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; .
- 3) визнання його судом недієздатним чи безвісно відсутнім;
- 4) припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України;
- 5) смерті.

Народні депутати України є членами колегіального органу – Верховної Ради України, і основною формою їхньої роботи є участь у засіданнях Верховної Ради України та її органів. Працюючи у Верховній Раді та її органах, народний депутат реалізує такі основні права:

- ухвального голосу щодо всіх питань, що розглядаються на засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано;
- обирати і бути обраним до органів Верховної Ради України;
- пропонувати питання для розгляду Верховною Радою України або її органами;
- законодавчої ініціативи;
- вносити проекти постанов, інших актів;
- вносити до Верховної Ради України та її органів пропозиції;
- звертатись із запитом, брати участь у дебатах, вимагати відповіді на запит;
- виступати з обґрунтуванням своїх пропозицій;
- об'єднуватись у депутатські групи (фракції) тощо.

До основних обов'язків народного депутата у Верховній Раді України та її органах Закон відносять:

- бути присутнім та брати участь у засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано, виконувати їхні доручення;
- додержуватися Регламенту Верховної Ради України;
- брати участь у контролі за виконанням законів та інших актів Верховної Ради України, рішень її органів;
- інформувати Верховну Раду України та її відповідні органи про виконання їхніх доручень.

Закон України «Про статус народного депутата України» (ст. 8) передбачає, що у своїй діяльності народний депутат України повинен дотримуватися загально визнаних норм моралі; завжди зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів України, службових та посадових осіб і громадян; утримуватись від дій, заяв і вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, державу.

Важливою умовою ефективної реалізації повноважень народних депутатів України є також передбачена Законом України «Про статус народного депутата України», Кримінальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення відповідальність за невиконання законних вимог народного депутата України, за посягання на

честь, гідність народного депутата України та вплив на нього, членів його сім'ї та родичів, помічників-консультантів в народного депутата України, а також за порушення гарантій щодо забезпечення діяльності народного депутата України.

7. Уповноважений Верховної Влади України з прав людини.

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

1. захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
2. додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина;
3. запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
4. сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
5. поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;
6. запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
7. сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Скласти схеми:

- Функції Верховної Ради України
- Структура Верховної Ради України.
- Склад Верховної Ради.
- Стадії законодавчого процесу.

Теми рефератів і доповідей:

- Становлення та розвиток парламентаризму в Україні.
- Верховна Рада - Парламент України.
- Функції Верховної Ради.
- Конституційно-правовий статус народного депутата України.

■ **Тести для самоконтролю:**

1) Верховна Рада України призначає та звільняє:

- a) Половину складу Ради Національного банку України; б) Генерального прокурора України; с) Прем'єр міністра України;
- д) Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України.

2) Термін повноважень Верховної Ради України становить:

- a) 4 роки;
- b) 5 років;
- c) 6 років;
- д) певний термін законодавцем не встановлено, однак зазвичай він становить 4 роки.

3) Конституційний склад Верховної Ради України становить:

- a) 125 народних депутатів України;
- b) 225 народних депутатів України;
- c) 450 народних депутатів України;
- д) ця цифра коливається в залежності від того, як пройшли вибори.

4) Діяльність Верховної Ради України регламентується:

- a) Законом України «Про Верховну Раду України»;
- b) Законом України «Про парламент України»;
- c) Регламентом «Про Верховну Раду України»;
- д) Регламентом «Про парламент України».

5) Позачергові вибори до Верховної Ради України призначає:

- a) Голова Верховної Ради України;
- b) Президент України;
- c) Спікер;
- д) Ваш варіант відповіді.

Література: нормативно-правова база [1]; основна [3; 5; 6]; додаткова [3; 8; 9].